

► Duurzaam kerkrentmeesterschap

Tekst Marten van der Meulen **Beeld** Istock

Duurzaamheid gaat veel verder dan zonnepanelen op het dak van de kerk leggen, of fairtrade koffie serveren. Als het goed is duurzaamheid een ethos dat het hele kerkelijke leven doordeesemt. Kerkrentmeesters kunnen een belangrijke rol spelen in de verduurzaming van het kerkelijk leven. Zij zijn immers het meest direct verantwoordelijk voor de praktische en materiële uitwerking van het kerk-zijn. Dat maakt ze bij uitstek geschikt om vergroening praktisch én strategisch vorm te geven. Wat kan de kerkrentmeester doen om duurzaamheid te bevorderen? In dit artikel werken we een aantal suggesties uit, maar natuurlijk niet nadat we hebben uitgewerkt wat duurzaamheid is en hoe je het terugvindt in de bijbel en theologie.

Wat is duurzaamheid?

Vaak wordt voor duurzaamheid de definitie van de World Commission on Environment and Development (WCED) gebruikt. In het Brundtland Rapport uit 1987 wordt duurzame ontwikkeling gedefinieerd als een ontwikkeling "die voorziet in de behoeften van de huidige generatie, zonder de behoeften van toekomstige generaties, zowel hier als in andere delen van de wereld, in gevaar te brengen."¹ In de praktijk zie je dat de meeste duurzame initiatieven zich rond twee kernwoorden groeperen: namelijk 'groen' en 'eerlijk'. Kijk maar eens naar de website van Voor de Wereld voor Morgen.² Dit is een gemeenschap voor duurzame ondernemers die is opgericht door de ASN Bank. De ondernemers vormen een bont gezelschap van mensen die veganistische wijze kaas maken, voedselverspilling tegengaan, wasnoten uit Nepal importeren, kredieten voor kleine ondernemers mogelijk maken, plastic uit de oceaan halen, breien met eenzame ouderen en nog veel meer goeds voor de wereld doen.

De groene dimensie heeft met ecologie en zorg voor de natuur te maken. Het gaat er dan om dat er biodiversiteit is, dat er geen giftige stoffen

"Kerkrentmeesters kunnen bijdragen aan de vergroening en het eerlijker worden van de hele keten van het kerkelijk leven"

in het milieu komen, dat kwetsbare diersoorten beschermd worden, dat klimaatverandering tegengegaan wordt etcetera.

De eerlijke dimensie heeft met een goede houding ten op zichte van mensen te maken. Hierbij gaat het erom dat werknemers een goed loon krijgen, dat sociale cohesie van gemeenschappen ondersteund wordt, dat er eerlijke handel is, dat mensen met een beperking ook kunnen werken, dat er rechtvaardige wetten zijn, er een eerlijke pers mogelijk is etcetera.

Bij duurzame initiatieven zijn 'groen' en 'eerlijk' veelal nauw met elkaar

verbonden. En dat is niet zo verwonderlijk. Het zijn namelijk twee aspecten van een onderliggende grondhouding, namelijk één die gericht is op bloei voor de hele wereld en de mensen, dieren en planten die daarop leven. Een mooi voorbeeld van deze verwevenheid van groen en eerlijk is Fairphone. Dit is een Nederlands bedrijf dat wereldwijd succes heeft met eerlijke en milieuvriendelijke smartphones. Fairphone probeert de hele keten van de mijnbouw in Congo tot de recycling transparanter en eerlijker te laten verlopen. De smartphone heeft een modulaire opbouw, zodat mensen kunnen zelf onderdelen aan de telefoon kunnen toevoegen of vervangen, wat de gebruiksduur ten goede komt.

¹ Zie Centraal Bureau voor de Statistiek, "Duurzaamheid", webpagina, geraadpleegd 6 juli 2018, <http://www.cbs.nl/nl-nl/economie/landbouw/monitor-duurzame-agro-grondstoffen-2016/toelichtingen-homepage-agro-grondstoffen/duurzaamheid>.

² <https://www.voordewereldvanmorgen.nl/>

Kerkrentmeesters die duurzaamheid willen stimuleren, mogen hun missie breed opvatten. Met zonnepanelen en zonneboilers de energievraag van de kerk vergroenen is goed, maar kerkrentmeesters kunnen bijdragen aan de vergroening en het eerlijker worden van de hele keten van het kerkelijk leven. Dat gaat van de koffiekopjes die gebruikt worden tot de manier waarop de landerijen van de kerk beheerd worden.

Samen met de andere ambtsdragers dragen kerkrentmeesters ook verantwoordelijkheid voor de opbouw van de gemeente en de roeping van de kerk in de wereld (zie Kerkorde artikel V-1 en V-2). Ook dat heeft een duurzame dimensie. De wetenschapper Martine Vonk wijst erop dat duurzaamheid is ingebed in onderliggende waarden over wat belangrijk is in het leven. Die geven immers richting aan welke wereld we in de toekomst voor ons zien. Vonk deed onderzoek naar christelijke gemeenschappen en duurzaamheid. Zij ontdekte dat waarden zoals gemeenschappelijkheid, matiging, nederigheid en eenvoud een duurzame levensstijl kunnen stimuleren. Kortom, in het hele zijn van de kerk is duurzaamheid belangrijk. Kerkrentmeesters spelen als beheerders van de materiële goederen en middelen een centrale rol in verduurzaming.

Duurzaamheid in bijbel en theologie

Binnen veel kerken staat duurzaamheid niet zo hoog op de agenda. Voor een deel heeft dat te maken met de manier waarop we de bijbel lezen. Je kunt namelijk in de bijbel geen uitgewerkt ecologisch gedachtegoed vinden. Dat is ook niet zo gek, want pas een aantal decennia zijn we als samenleving echt doordrongen van de invloed die mensen hebben op ecologie en klimaat. Bijvoorbeeld als Simson uit Richteren 14 een leeuw doodt, proef je in het verhaal geen berouw over het einde van dit mooie dier. Leeuwen zijn in de bijbel vooral een gevaar voor mensen. Ook de jakhalzen uit Jeremia 9 en 14 dienen vooral om gevaar uit te drukken. Ze zijn als dieren van de woestijn voortekenen van droogte en hongersnood. Dat deze dieren ook een belangrijke

ecologische functie hebben of dat woestijnen belangrijke ecosystemen bevatten die de moeite waard zijn om te behoeden en te bewaren – dat zul je in de bijbel niet lezen. Genesis 1:28 wordt vaak aangehaald om aan te tonen dat de mensen zich weinig aan de natuur gelegen hoeft te laten. De mens staat boven de dieren en moet “heersen” (Genesis 1:28) over de natuur. Dit wordt ook wel *dominion theology* genoemd.

Wie goed leest, ontdekt echter dat er in de bijbel juist veel waardering is voor de natuur. De natuur is namelijk de schepping van God en een reflectie van de heerlijkheid van God. Zo zegt Psalm 104:24,45 het: *Hoe talrijk zijn uw werken, HEER. Alles hebt u met wijsheid gemaakt, vol van uw schepselen is de aarde. Zie hoe wijd de zee zich uitstrekt. Daar wemelt het, zonder tal, van dieren, klein en groot.*

“Duurzaamheid is veel meer dan zonnepanelen op het dak van de kerk leggen”

In de bijbel staat de bloei van de mens én de natuur waar hij een onderdeel van is centraal. Het moet “wemelen” en “krioelen” van de dieren, vogels en zeedieren, aldus Genesis 1:20. In Genesis 2 wordt de mens gemaakt uit de aarde en is hij creatuur onder de andere creaturen. Het ‘groene’ gedachtegoed is dus wel degelijk aanwezig.

Het tweede aspect van duurzaamheid, ‘eerlijkheid’, is bij wijze van spreken op elke bijbelpagina te vinden. De bijbel heeft veel aandacht voor rechtvaardigheid, eerlijkheid, betrouwbaarheid, goede maatschappelijke verhoudingen, zorg voor de ander etcetera. In de bijbel wordt wel gesproken over “een rand van je veld overlaten” (zie Leviticus 19:9,10 en Ruth 2). Het is belangrijk dat de mensen om ons heen van onze overvloed kunnen delen. Zo’n principe kunnen we toepassen in het leven van de kerk,

niet alleen in geld, maar ook in de tijd en aandacht die er voor anderen is.

In Mat 5:5,6 zegt Jezus: *Gelukkig de zachtmoedigen, want zij zullen het land bezitten. Gelukkig wie honger en dorst naar gerechtigheid, want zij zullen verzadigd worden.*

Jezus daagt ook kerkmeesters uit om te honger en naar de gerechtigheid. We moeten een levensstijl hanteren waar gerechtigheid een centrale waarde is. Dus we kunnen ook wel eens kritisch kijken naar de spullen die we aanschaffen voor de kerk. Zijn de nieuwe banken en stoelen die we aanschaffen voor de kerkzaal gemaakt met FSC hout? Serveert de cateraar die we voor de einde-van-het-seizoen-barbecue inhuren ook vegetarische hapjes? Kiezen we voor een energieleverancier die echte groene stroom levert (en geen sjoemelstroom)? Stimuleren we dat de landbouwgrond die we in bezit hebben een bloemenrand bevat?

Overigens komt het werk van de kerkrentmeester hier dicht bij het werk van de diakenen, die zich bezig houden met het toerusten van de gemeente in haar diaconale roeping en haar werk voor gerechtigheid. Ook de waarden die Martine Vonk in haar onderzoek ontwaart (zie boven) hebben een stevig fundament in bijbel en theologie. Matiging, gemeenschappelijkheid, nederigheid, eenvoud en soortgelijke waarden helpen ons om de bloei van de schepping te bevorderen.

De bekende encycliek *Laudato Si* van paus Franciscus benadrukt dat de ecologische crisis nauw verbonden is met sociale onrechtvaardigheid. De crisis is een gevolg van onze hebzucht en onverschilligheid tegenover onze medemens. De naam *Laudato Si* komt uit het bekende zonnelied van Franciscus waar de lof aan God door alle onderdelen van schepping wordt bezongen. Met duurzaamheid bezig zijn is dus eigenlijk een vorm van lofzeggend aan God.

De katholieke theoloog Erik Borgman³ pleit er daarom voor dat kerken het verlangen naar duurzaamheid gaan beschouwen als “uit- ▶

drukking van het verlangen naar God en naar de volle manifestatie van Gods heerlijkheid in zijn schepping.” Kortom, duurzaamheid is veel meer dan zonnepanelen op het dak van de kerk leggen.

Praktische handvatten voor een duurzaam kerkrentmeesterschap

Wat kun je doen als kerkrentmeester? We geven een aantal suggesties.

Geld en vermogen eerlijk beleggen

Banken gebruiken het geld dat op bank- en spaarrekeningen ligt om te investeren. Maar waar brengen zij dat geld heen? De Eerlijke Bankwijzer doet elk jaar onderzoek naar het investeringsbeleid van Nederlandse banken en geeft een rangorde op verschillende onderdelen. Zo weet je zeker dat je geld niet gebruikt wordt om fossiele brandstoffen uit de grond te pompen of om wapenhandel te financieren. De ASN Bank en de Triodos Bank komen al jaren als de groenste banken uit de bus.

Veel landelijke kerkverbanden zijn actief in de divestment beweging. Kerken investeren niet langer in bedrijven die zich niet aan milieudoelstellingen willen houden. Onlangs waarschuwde de Church of England oliebedrijf Shell dat ze investeringen terug zou trekken. Het gaat hier om bedragen van miljarden euro's. Ook lokale

kerkrentmeesters kunnen met hun beleggings- en investeringsportfolio vergroening bij bedrijven stimuleren.

Grond groener beheren

Voor kerkrentmeesters die veel grond verpachten, loont het de moeite om te kijken hoe ze groenere landbouw kunnen stimuleren. Er wordt sinds kort alarm geslagen over de spectaculaire daling van het aantal insecten en weidevogels. Een rand met bloemen overlaten op het veld, kan al veel betekenen voor de vogel- en insectenstand.

Is er een lapje weidegrond over? Er wordt in de Protestantse Kerk volop gepioneerd met buurttuinen, diakonale tuinen en pluktuinen. Deze tuinen vormen plekken waar mensen elkaar kunnen ontmoeten en gezonde groentes kunnen verbouwen voor zichzelf of anderen. Dit soort initiatieven kunnen prima in samenwerking met andere maatschappelijke partners opgezet worden. In de bredere duurzame beweging zijn veel vrijwilligers en enthousiastelingen die zich voor soortgelijke initiatieven inzetten.

Echt groene stroom

Kerken kunnen hun energievraag vergroenen door te investeren in isolatie, zonnepanelen, zonneboilers en andere maatregelen. Energie-experts kunnen eenvoudig hierin adviseren. Let erop dat je als kerk gebruik maakt

van echt groene stroom. Veel energiebedrijven bieden 'sjoemelstroom': ze vergroenen hun stroomaanbod met energiecificaten uit Scandinavië, maar investeren niet in nieuwe projecten voor groene stroom. Greenpeace en de Consumentenbond hebben een uitgebreid dossier met een rangorde van groenste naar minst groene energieleveranciers. Soms zijn er bijzondere oplossingen mogelijk, waarmee er samen wordt gewerkt met andere maatschappelijke partners. TNO onderzoekt bijvoorbeeld hoe de warmtevoorziening van kerken gebruikt zou kunnen worden voor huizen in de buurt. Dat is efficiënter en financieel voordelig.

Samen lezen over duurzaamheid

Kerkrentmeesters zijn vaak druk met alle praktische zaken die geregeld moeten worden. Neem ook eens de tijd om samen na te denken over de roeping en opdracht van kerkrentmeesters. Lees bijvoorbeeld samen het boek *Genieten van genoeg* van Martine Vonk. Het is een praktisch en tot nadenken stemmend boek van een bevlogen expert. Ook de encyclopedie *Laudato Si* is verrassend leesbaar. De encyclopedie is in het Nederlands vertaald en gratis te downloaden.

³ Erik Borgman, Zonnepanelen als sacrament. <http://www.stichtingoikos.nl/wp-content/uploads/2016/11/inleiding-Erik-Borgman.pdf>

De website www.groenekerken.nl

Deze website is een initiatief van Kerk in Actie en Tear. Hij is opgezet met als doel plaatselijke gemeenten uit te dagen om te vergroenen. Gemeenten kunnen zich bij de website aanmelden als groene kerk en als zodanig worden gecertificeerd, en de site is dan een uitwisselingsplatform van kennis en ervaringen op het gebied van duurzaamheid. Hij bevat een schat aan informatie over verduurzaming op bijna alle terreinen van kerkrentmeesterlijk beheer, in de vorm van een toolkit. Dit is een soort gereedschapskist, ingedeeld in 5 gebieden waarop gemeenten kunnen verduurzamen. Die gebieden zijn:

- * Financieel beheer (beleggen en sparen, investeren, fondswerven, betalen en sparen)
- * Facilitaire zaken en inkoop (afvalmanagement, aankoop van consumptie-artikelenschoonmaakartikelen/apparatuur/papier, en waterbesparing)
- * Groen en grond (kerkelijk grondbezit, kerktuin, begraafplaats, parkeerplaats, bloemengroet)
- * Energiebeheer (zuinig energieverbruik, energieproductie)
- * Bouwkundig beheer (verbouwingen, beperking energieverlies en onderhoud)

De site bevat veel handige tips met 'laaghangend fruit', adressen en links waar je voor alle onderwerpen terecht kunt maar ook veel gedetailleerde praktische, financiële en juridische informatie op de diverse beleidsterreinen. Het blijkt dat veel duurzame initiatieven geen geld hoeven te kosten maar soms zelfs geld opleveren!

